

ГРЭЧНА Алеся Канстанцінаўна (1899—?), народная казачніца з в. Аброва Івацэвіцкага раёна. Шмат гадоў працавала ў гарадах на тэкстыльных фабрыках. З 1940 у роднай вёсцы. У яе рэпертуары пераважалі дзіцячыя казкі. Ад яе запісваў у 1-й палавіне 1940-х г. казкі Л.Бараг. На аснове традыцыйных матываў, змяняючы іх, імправізавала новыя фалькл. творы. Дадумвала эпізоды традыцыйных сюжэтаў. Расказвала, напрыклад, як дзікія гусі заносілі ў сваё царства дзяўчатак. Мудрая гусь іх выхоўвала. Заморскія жаніхі прыязджалі ў гусінае царства сватаць дзяўчат-нявест.

І. У. Саламевіч.

«ГРЭШНАЯ МАЦІ», казачны сюжэт СУС 804 «Грэшная маці» (маці святога Пятра). У ім сын (анёл) атрымлівае дазвол выцягнуць з пекла душу маці на цыбуліне (цыбуліна — адзіная міласціна, якую гэтая жанчына калісьці падала жабракам). Шырока вядомы ў шматлікіх варыянтах у краінах Еўропы. Ва ўсходніх славян найбольш варыянтаў апублікавана ў беларусаў — П.Шэйнам, Е.Раманавым, Я.Карскім, М.Федароўскім, К.Машынскім. У міжнародных паказальніках сюжэт адносіцца да *легендарных казак*. Асноўны сэнс сюжэта — асуджэнне скупасці, прагнасці, зайздрасці, безуважнасці да бедных, галодных, жабракоў. У казцы са зборніка П.Шэйна «Бог карае зайздросных», запісанай А.Багдановічам у Пружанскім павеце Гродзенскай губерні, супастаўляюцца вобразы багатай, але скупой і злой кабеты, і добрага, літасцівага сына. За ўсё сваё жыццё маці дала жабраку тры цыбуліны, калі палола ў агародзе, з лаянкай кінула іх цераз плот. Пасля яе смерці сын раздаў усё дабро жабракам і сам стаў жабраком. Калі ж памёр і трапіў у рай, адразу ж адшукаў у пекле маці: яна і іншыя грэшнікі смажыліся ў катле з гарчай смалой. Яна папрасіла сына дабіцца яе вызвалення ў Бога. Той з плачам упрасіў Бога, які зрабіў з трох цыбулін ланцужок, і дазволіў гэтым ланцужком выцягнуць маці з пекла. Ланцужок добра трымаў кабету і нават тых грэшнікаў, якія ўчапіліся за яе, але маці адагнала іх прэч. Ланцужок парваўся, «матка зноў нырнула ў смалу». Казка заканчваецца сентэнцыяй: «А ўсё чэраз сваю зайздрасць». Бог пакараў яе за зло і безуважнасць да чужой бяды. У гэтым самым зборніку

П.Шэйн апублікаваў варыянт казкі «Сам не еш, а жабраку дай», запісаны тым жа карэспандэнтам. У ёй багаты скупы чалавек не падаў жабракам. Трапіўшы на той свет, ён убачыў сталы са стравамі, якія стаялі перад кожнай душой, яго ж стол быў пусты. Ён упрасіў Бога адпусціць яго на зямлю. Там набраў пірагоў, каўбас, шынак. З гэтага пашкадаваў даць што-небудзь жабракам. Даў толькі пірог, які выпадкова ўпаў у грязь, сказаўшы: «На, жары!» Гэты пірог толькі і ляжаў на яго сталі на «тым» свеце. Казкі ўхваляюць справядлівасць Бога, які карае зло і ўхваляе дабро, літасціваць, спагаду да бедных. Менавіта такі сэнс казак і спрыяў іх папулярнасці, прыцягваў увагу пісьменнікаў, якія выкарыстоўвалі сюжэты ў сваіх творах, спынялі ўвагу даследчыкаў-вучоных.

Літ.: Бараг Л.Р. Сюжэты і матывы беларускіх народных казак. Мн., 1978. С. 126; Сравнительный указатель сюжетов: Восточнославян. сказка. Л., 1979. С. 202.

А. С. Фядосік.

ГУД Ніна Іванаўна (н. 2.3.1955, г. Марыўпаль Данецкай вобл., Украіна), фалькларыстка, рэжысёр, сцэнарыстка, педагог. Скончыла Харкаўскі інстытут культуры (1977). З 1978 выкладае ў Бел. універсітэце культуры і мастацтваў. Даследуе праблемы развіцця традыцыйнага і сучаснага бел. фальклору (святы і абрады). Аўтар зборніка сцэнарыяў каляндарных свят «Мінскія Каляды» (1994), «Калядныя вячоркі» (2002) і «Шчодры вечар, багаты вечар» (2003), метадычных дапаможнікаў і рэкамендацый. Адна з арганізатараў рэспубліканскіх фестываляў бел. нар. гульні (1992—2000).

Тв.: Роля фальклору ў летне-асенніх святах беларусаў // Актуальныя праблемы і навуковыя пошукі ў галіне культуры і мастацтва: Тэз. дакл. на навукова-творч. канф. 19—20 крас. 1994 г. Мн., 1994; Беларускі кірмаш. Мн., 1996 (разам з П.А.Гудам).

В. М. Навумчык.

ГУД Пётр Адамавіч (н. 8.1.1945, Мінск), этнограф, фалькларыст, рэжысёр, сцэнарыст, педагог. Кандыдат гістарычных навук (1987). Прафесар (2000). Скончыў Харкаўскі інстытут культуры (1973). З 1977 працуе ў Бел. універсітэце культуры і мастацтваў (з 1993 загадчык кафедры рэжысуры абрадаў і свят). Даследуе нар. абрадавую творчасць, вытокі свят беларусаў, перспек-

П. А. Гуд.

тыўныя кірункі развіцця іх у сучасным культуралагічным кантэксце, новыя формы сучаснай святочнай культуры на нар. аснове. Адзін з ініцыятараў адраджэння бел. свят, абрадаў і святочных кірмашоў. Сабраў, даследаваў і выдаў першы збор кірмашовых песень у манаграфіі «Беларускі кірмаш» (1996, з Н.Гуд). Распрацаваў шэраг абрадавых свят, быў іх галоўным рэжысёрам і мастацкім кіраўніком: першае бел. свята нар. рамёстваў у г.п. Воранава (1984), Першы міжнародны фестываль бел. нар. песні ў Беластоку (1990), Міжнародны фестываль нар. музыкі «Звіняць цымбалы і гармонік» у Паставах (1994—2004), Усебел. святы нар. гумару ў Аўцюках (1994—2004), Усебел. фестывалі нац. культур у Гродне (1994—2000). Сцэнарый абрадавых свят апублікаваў у кнізе «Ад Каляд да Пакроваў» (2000), зборніках «Восеньскія святы» (1995), «Зімовыя святы» (1999), «Веснавыя святы» (2000), «Летнія святы» (2001), метадычных дапаможніках «Свята касавіцы» (1983), «Зажынкi, дажынкi» (1986) і «Спас усяму час» (1994). Аўтар шэрагу фалькл. праграм па святочна-абрадавай дзейнасці, рэжысуры нар. свята, бел. нар. гульнях.

Тв.: Огненная симфония. Дзержинск, 1997; Беларускае Купалле: кампазіцыя і сямантыка абрадавых дзей. Мн., 1999; Тэхналогія стварэння свята. Мн., 2004.

Літ.: Ч е р н я к Ю.М. Режиссура праэднікаў и зрелищ. Мн., 2004.

В. Дз. Ліцьвінка.

ГУДАВІЦКАЕ СВЯЦІЛІШЧА, этнаграфічны аб'ект, помнік язычніцкай культуры каля вёсак Гудавічы і Верхлес Чэрвеньскага раёна. Паводле будовы нагадвае аналагічныя помнікі смаленскіх крывічоў і Паўночнай Букавіны, што дазваляе датаваць помнік канцом 1-га тысячагоддзя н.э. Размешчана на невысокім узгорку, які называюць Святага, або Мар'іна, Горка. Уяўляе пляцоўку (52×53 м, вышыня 4—5 м), абкружаную невысокім валам і ровам; уваход з захаду. У цэнтры пляцоўкі раней ляжаў камень з выявай, якая нагадала след чалавечай ступні, ад якога захавалася частка з паглыбленнем, што ўшаноўвалася насельніцтвам як «адбітак ступні Божай Маці». Побач стаяць архаічныя каменны крыж, жалезныя і драўляныя крыжы, якія мясцовае насельніцтва да гэтага часу ўпрыгожвае вышытымі ручнікамі. Каля яго садзяць

кветкі, робяць ахвярапрынашэнні. Існуе паданне: ішлі калісьці тры Багародзіцы, адна звярнула ў Дудзічы, другая ў Навасёлкі (вёска каля ўскраіны г. Мар'іна Горка, дзе таксама ёсць культуры ўзгорак, на якім раней ляжаў камень-ахвярнік), а трэцяя, перад тым як пайсці ў Ляды (святое месца, у якім адноўлены манастыр), адпачывала на камені і пакінула на ім свае сляды. Паводле больш позняга падання, нехта з мясцовых жыхароў паклаў камень у падмурак сваёй хаты, але хата згарэла, і тады запалоханыя людзі вярнулі на ўзгорак пашкоджаны камень-следзвік. Помнік упершыню апісаны А.Ельскім у канцы 19 ст., у 1985—86 даследаваны Э.Зайкоўскім. Прыблізна за 1 км на поўнач ад Г.с. раней стаяў каменны ідал у выглядзе слупа з выявай чалавечага твару, які быў вядомы сярод насельніцтва пад назвай «Цар Давід» (знішчаны ў 1930-я г. пры будаўніцтве шашы). Хоць здымкі і замалёўкі ідала не захаваліся, назва дазваляе ў некаторай меры меркаваць пра яго аблічча. У бел. нар. мастацтве, у прыватнасці скульптуры, цара Давіда было прынята паказваць з каронай на галаве, падпяразанага. Відаць, ідал нечым нагадваў такія выявы. Верагодна, Г.с. функцыянавала яшчэ да хрысціянства, а потым засталася месцам пакланення каменю-следзвіку, адаптаваным да патрэбаў новай рэлігіі. Назва Мар'іна Горка ўказвае на сувязь з культуам старажытнай багіні (магчыма, язычніцкай Мары). У прыватнасці, пра ўзгорак каля в. Навасёлкі ў Пухавіцкім раёне паданне сведчыць, што ў язычніцкія часы на ім адбываліся трызны і гульні.

Літ.: М я л е ш к а М. Камень у веранях і паданнях беларусаў // Зап. аддз. гуманіт. навук БАН. Мн., 1928. Кн. 4, т. 1; З а й к о ў с к і Э. Камяні шмат аб чым нам гавораць: Новыя звесткі аб паганскіх культурных помніках Беларусі // Мастацтва Беларусі. 1990. №1.

Э. М. Зайкоўскі.

ГУДВІЛ'ОВІЧ Ізабела Пятроўна, збіральніца і захавальніца бел. фальклору пачатку 19 ст. Яе багатая песенная калекцыя была перададзена збіральніку і выдаўцу вусна-паэтычных твораў П.Кірзеўскаму і склала яго «беларускі архіў». Запісы бел. песень і прыпевак у большасці не былі апублікаваны (зберагаюцца ў Гістарычным музеі ў Маскве). Калекцыя ўключае масленіч-